

Samenvatting Welzijnsbarometer

BRUSSELS ARMOEDERAPPORT 2018

Auteurs:

Englert, Sarah Luyten, Dalia Fele, Déogratias Mazina, Sarah Missinne

Voor meer informatie:

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad
Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie

Louizalaan 183 – 1050 Brussel

Tel. : 02/552 01 89

observat@ggc.brussels

<http://www.ccc-ggc.brussels/nl/observatbru/accueil>

Sarah Luyten

Tel. : 02/552 01 18

sluyten@ggc.brussels

Marion Englert

Tel. : 02/552 01 55

menglert@ccc.brussels

SAMENVATTING

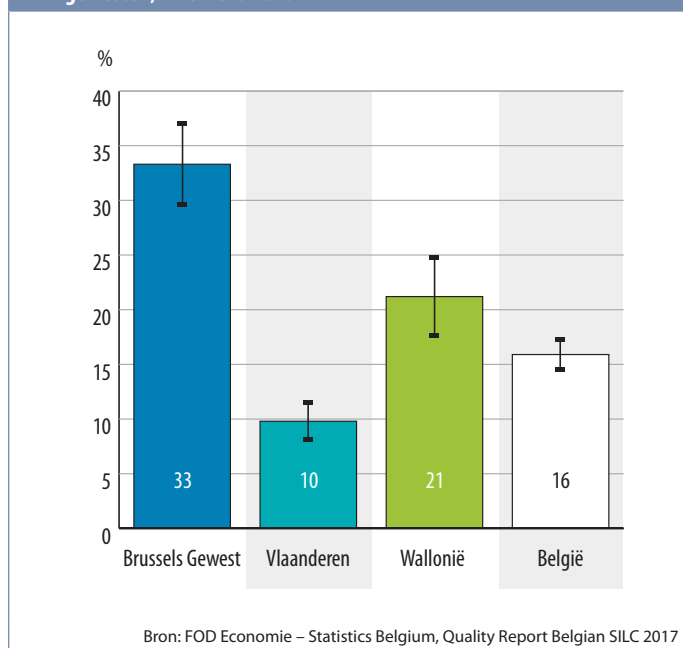
De Welzijnsbarometer verzamelt jaarlijks een reeks indicatoren die verschillende aspecten van armoede in het Brussels Gewest belichten. De sociaaleconomische situatie van de Brusselaar wordt geschetst doorheen de verschillende levensdomeinen.

Vooraleer enkele kerncijfers te geven, is het belangrijk op te merken dat een deel van de personen die in armoede leven waarschijnlijk ontbreken in heel wat statistieken; dit geldt in het bijzonder voor personen zonder wettig verblijf of daklozen.

ENKELE KERNCIJFERS

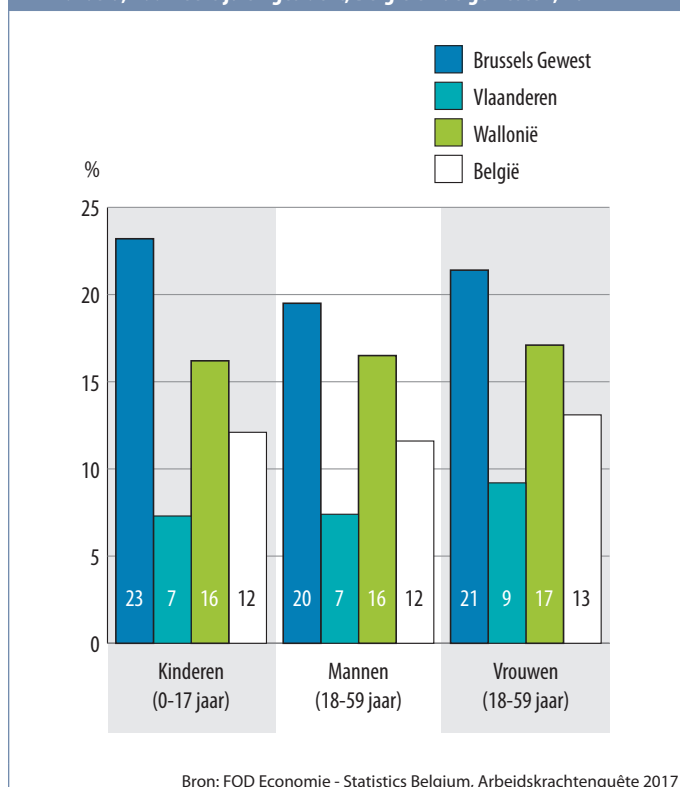
Het aandeel personen met "een risico op armoede of sociale uitsluiting" ligt in het Brussels Gewest rond de 39%. Een derde van de Brusselaars (33%) moet zien rond te komen met een inkomen onder de armoederisicogrens (1). Dit armoederisico ligt bijzonder hoog bij personen die leven in een huishouden zonder werk of met een lage werkintensiteit.

1. Aandeel van de bevolking onder de armoederisicogrens, België en de gewesten, inkomens 2016

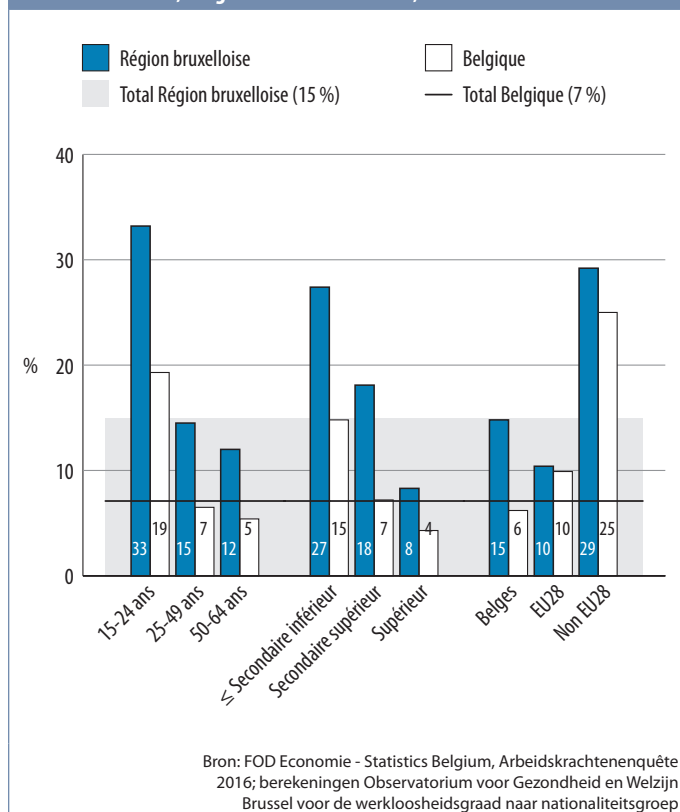

Bijna een kwart van de Brusselse kinderen jonger dan 18 jaar (23%) groeit op in een huishouden zonder inkomen uit werk (2). Een belangrijke determinant van armoede is de arbeidsmarktpositie. De werkloosheidsgraad in Brussel is hoog, vooral bij jongeren, laagopgeleiden en niet-Europeanen (3).

2. Aandeel van de bevolking in een huishouden zonder inkomen uit arbeid, naar leeftijd en geslacht, België en de gewesten, 2017

3. Werkloosheidsgraad naar geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en nationaliteit, België en Brussels Gewest, 2017

Meer dan een vijfde (21 %) van de bevolking op actieve leeftijd (18-64 jaar) heeft recht op een bijstandsuitkering of een vervangingsinkomen (exclusief pensioenen). Het minimale bedrag van de meeste uitkeringen ligt onder de armoederisicogrens (4). Meer specifiek krijgt 6 % van de Brusselse bevolking op actieve leeftijd (43 000 personen) een (equivalent) leefloon en dit aandeel is meer dan dubbel zo hoog (13 %) bij de jongvolwassenen (18-24 jaar). Onder de oudere bevolking ontvangt 12 % een Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO). Dit maakt dat in het Brussels Gewest meer dan één jongere op tien en één oudere op tien over zo goed als geen andere inkomensbron beschikken dan zijn of haar bijstandsuitkering.

4. Armoederisicogrens en het bedrag van de minimumuitkeringen (in € per maand) in België op 01/09/2018, alleenstaande en koppel met twee kinderen

	Alleenstaande	Koppel met twee kinderen*
Armoederisicogrens (EU-SILC 2017, inkomens 2016)	1 139 €	2 392 €
Leefloon (OCMW)	911 €	1 255 €
Inschakelingsuitkering	911 €	1 238 €
Minimum werkloosheidsuitkering	1 052 €	1 271 €
Maximum inkomensvervangende tegemoetkoming gehandicapten	911 €	1 255 €
Uitkering voor arbeidsongeschiktheid	1 245 €	1 556 €
Inkomensgarantie voor ouderen (IGO)	1 118 €	

*In deze tabel wordt gesteld dat de partner van de persoon die de uitkering/het vervangingsinkomen ontvangt als gezinshoofd geen enkele vorm van inkomen heeft. In deze tabel wordt de kinderbijslag niet opgenomen; ter informatie, voor een gezin bestaande uit twee kinderen jonger dan zes jaar, bedraagt de gewaarborgde kinderbijslag 350 €.

Bron: EU-SILC 2016, POD Maatschappelijke Integratie, FAMIFED (Federaal agentschap voor de kinderbijslag), Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening, Federale Pensioendienst, FOD Sociale Zekerheid, Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering.

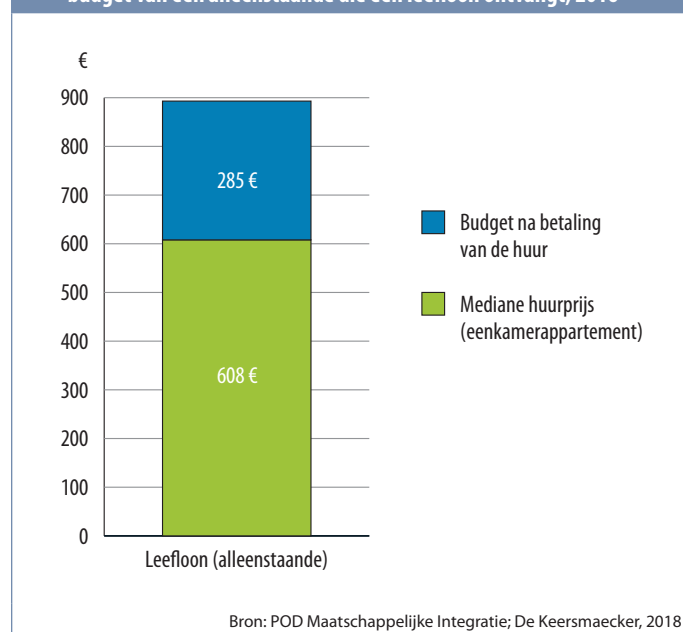
Niet minder dan 28 % van de Brusselse bevolking heeft recht op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging (RVV), en dit aandeel bedraagt zelfs 36 % onder de kinderen en adolescenten jonger dan 18 jaar.

In het Brussels Gewest heeft meer dan een kwart (26 %) van de leerlingen die ingeschreven zijn in het secundair onderwijs een schoolachterstand van minimum twee jaar. Bij de jongvolwassenen (18-24 jaar) in het Brussels Gewest, verlaat één op zeven de school vroegtijdig (zonder diploma van het hoger secundair onderwijs). Personen zonder een diploma van het secundair onderwijs ondervinden, ongeacht hun leeftijd, vaak grote moeilijkheden om zich in te schakelen op de arbeidsmarkt: 27 % van de actieve Brusselaars met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs is werkloos.

De hoge huisvestingskost legt zwaar beslag op het inkomen van de Brusselse gezinnen. Een alleenstaande met een leefloon zou

gemiddeld ongeveer 70 % van zijn budget moeten spenderen om een woning te kunnen huren op de private huurmarkt, waardoor er slechts 285 € overblijft voor de overige maandelijkse uitgaven (5). In het algemeen kennen personen met een laag inkomen een bijzonder moeilijke toegang tot huisvesting, en dit in een gewest waar de grote meerderheid van de woningen bewoond is door huurders (61 %). Het toenemend aantal gezinnen op de wachtlijst voor een sociale woning (43 170) getuigt van een tekort aan sociale woningen. Er wordt aan minder dan de helft (43 %) van de vraag voldaan. Daarenboven telde la Strada in haar telling van maart 2017 meer dan 4 000 dak- of thuislozen.

5. Aandeel van de huurprijs voor een appartement (één kamer) in het budget van een alleenstaande die een leefloon ontvangt, 2016

Wat betreft de kwaliteit van de woningen verklaart ongeveer 22 % van de Brusselse huishoudens in de Gezondheidsenquête 2013 een woning te betrekken met minstens één van volgende problemen: vocht in de woning, overbezetting en/of niet de mogelijkheid hebben de woning te verwarmen. Voor de armste Brusselse gezinnen loopt dit aandeel op tot 34 %.

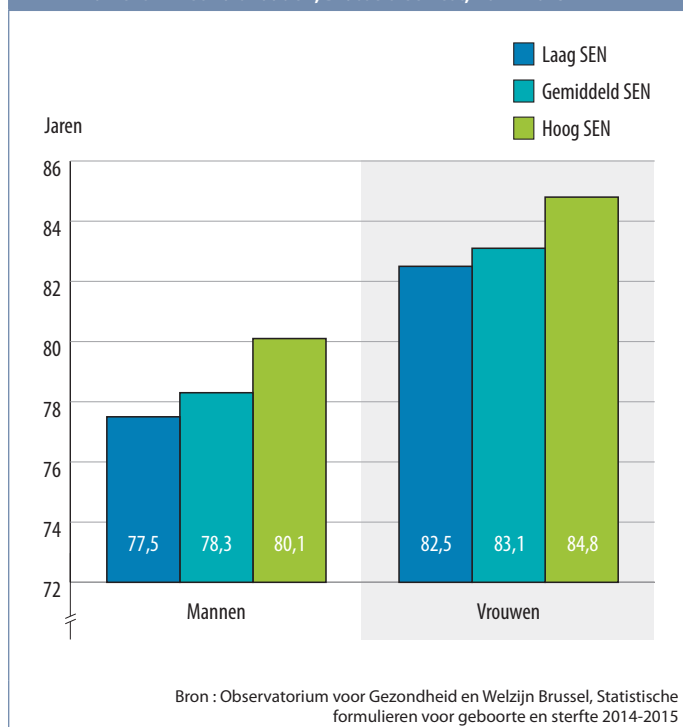
De meeste armoede-indicatoren wijzen erop dat in het Brussels Gewest een hoger aandeel personen in armoede leeft dan in de twee andere gewesten. Een vergelijking met de Belgische grote steden toont echter, al naargelang de gehanteerde indicator, dat de socio-economische situatie gelijkend of zelfs minder gunstig is in de Waalse steden in vergelijking met het Brussels Gewest. De inkomensongelijkheid is echter groter in het Brussels Gewest dan deze in de andere gewesten en in de overige grote steden van het land.

SOCIALE GEZONDHEIDSONGELIJKHEDEN

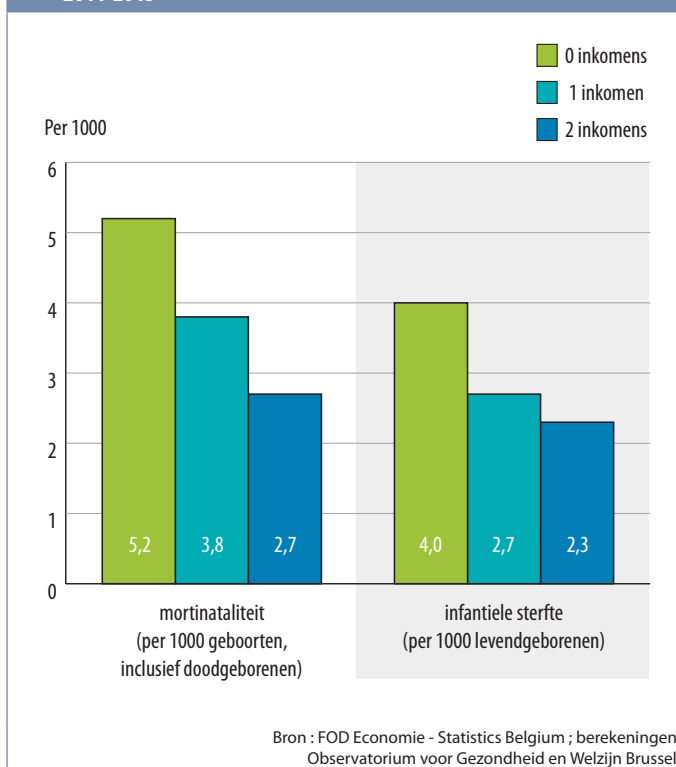
De sociaaleconomische situatie waarin een persoon zich bevindt, beïnvloedt in belangrijke mate zijn of haar gezondheidssituatie. De grote sociale heterogeniteit die het Brussels Gewest kenmerkt, weerspiegelt zich dan ook in belangrijke ongelijkheden op het vlak van gezondheid.

De ongelijkheden inzake sterfte tonen hierin de top van de ijsberg: het verschil in levensverwachting tussen de armste en de meest gegoede Brusselse gemeenten bedraagt ongeveer 2,5 jaar (6). Al vanaf de geboorte beïnvloedt de sociaaleconomische situatie van de ouders de gezondheid van de pasgeborene: kinderen die geboren worden in een huishouden zonder een inkomen uit werk, hebben een risico op doodgeboorte of om te sterven in het eerste levensjaar dat twee keer zo hoog is als bij kinderen geboren in een huishouden met twee inkomens (7). En ook binnen de werkende bevolking zijn er ongelijke gezondheidsrisico's: het risico op invaliditeit is meer dan twee keer hoger bij arbeiders dan bij bedienden.

6. Aandeel doodgeborenen en infantiele sterfte naargelang het aantal inkomens in het huishouden, Brussels Gewest, 2014-2015

7. Levensverwachting bij de geboorte naargelang het geslacht en het socio-economische niveau van de woongemeente, Brussels Gewest, 2011-2015

In het algemeen, beschouwt meer dan de helft van de Brusselaars (van 15 jaar of ouder) met maximaal een diploma van het lager onderwijs zich in slechte gezondheid, tegenover een vijfde onder zij met een diploma van het hoger onderwijs. Onder de personen met financiële moeilijkheden is er vaker een cumul van chronische ziekten.

De sociale gezondheidsongelijkheden worden doorheen heel de levensloop gevormd, ze vinden hun oorzaak in de leefomstandigheden enerzijds (werkcondities, huisvesting, enz.) en anderzijds de toegang tot de gezondheidszorg (curatief en preventief). Bijna de helft van de Brusselaars in financiële moeilijkheden heeft gezondheidszorg moeten uitstellen om financiële redenen.

De ongelijke toegang tot gezondheidszorg wordt in deze Welzijnsbarometer eveneens geïllustreerd aan de hand van de tandzorg. Personen met recht op een verhoogde tegemoetkoming (hier gebruikt als armoede-indicator) gaan minder frequent op preventieve of curatieve tandartsconsultatie, en dit zien we in het bijzonder bij de jongeren (jonger dan 18 jaar) en de personen van 45 jaar en ouder. Daarnaast is het aandeel jongeren van 18 jaar dat een orthodontiebehandeling heeft gehad opmerkelijk lager in de armste gemeenten dan in de rijkere gemeenten: dit aandeel ligt twee keer hoger in Sint-Pieters-Woluwe dan in Sint-Jans-Molenbeek.

SOCIAAL-RUIMTELIJKE ONGELIJKHEDEN

De globale cijfers voor het Brussels Gewest verbergen belangrijke sociaal-ruimtelijke ongelijkheden, er zijn immers grote verschillen tussen de Brusselse gemeenten en wijken inzake armoede. De werkloosheidsgraad bijvoorbeeld varieert sterk tussen de Brusselse gemeenten: ze is het hoogst in Sint-Joost-ten-Node (24 %) en het laagst in Sint-Pieters-Woluwe (9 %). Het mediaan inkomen per aangifte verschilt eveneens sterk van gemeente tot gemeente: van € 14 959 in Sint-Joost-ten-Node tot € 25 394 in Sint-Pieters-Woluwe (8).

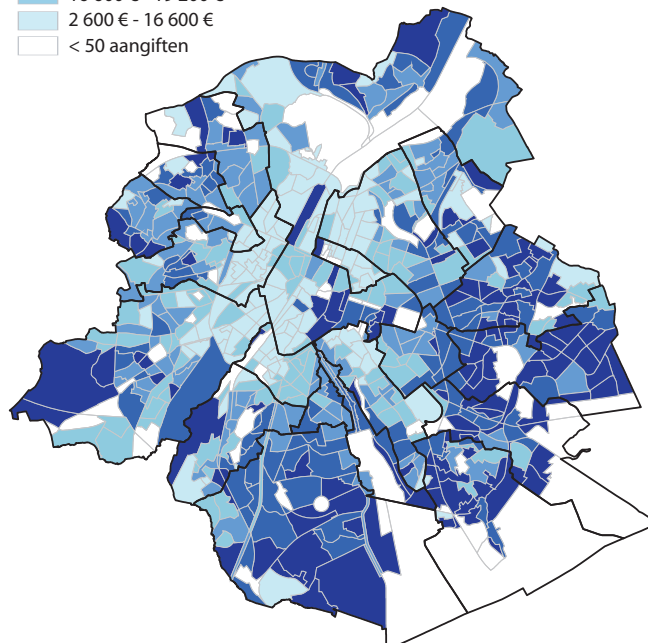
Daarnaast zijn er grote verschillen tussen de gemeenten in het aandeel leerlingen met een schoolachterstand, en dit al sinds de eerste graad van het secundair onderwijs. Het aandeel leerlingen van het secundair onderwijs dat minstens twee jaar schoolachterstand heeft opgelopen in de eerste graad, varieert van 5 % in Sint-Pieters-Woluwe tot 16 % in Sint-Joost-ten-Node (9).

Tot slot bedraagt het aandeel ouderen met een inkomensgarantie voor ouderen (IGO) 28 % in Sint-Joost-ten-Node, 20 % in Sint-Gillis en 17 % in Sint-Jans-Molenbeek en Brussel-Stad, tegenover aandelen rond 5 % in de gemeenten Sint-Pieters-Woluwe, Oudergem, Sint-Lambrechts-Woluwe en Ukkel.

Personen in armoede of bestaansonzekerheid wonen voor een belangrijk deel in de "arme sikkels", in deze zone, die een cirkel vormt ten westen van het stadscentrum, is er al meerdere decennia een concentratie van de op economisch vlak meest kansarme bevolkingsgroepen.

8. Mediaan inkomen per aangifte, per statistische sector, Brussels Gewest (inkomens 2015, aangiften 2016)

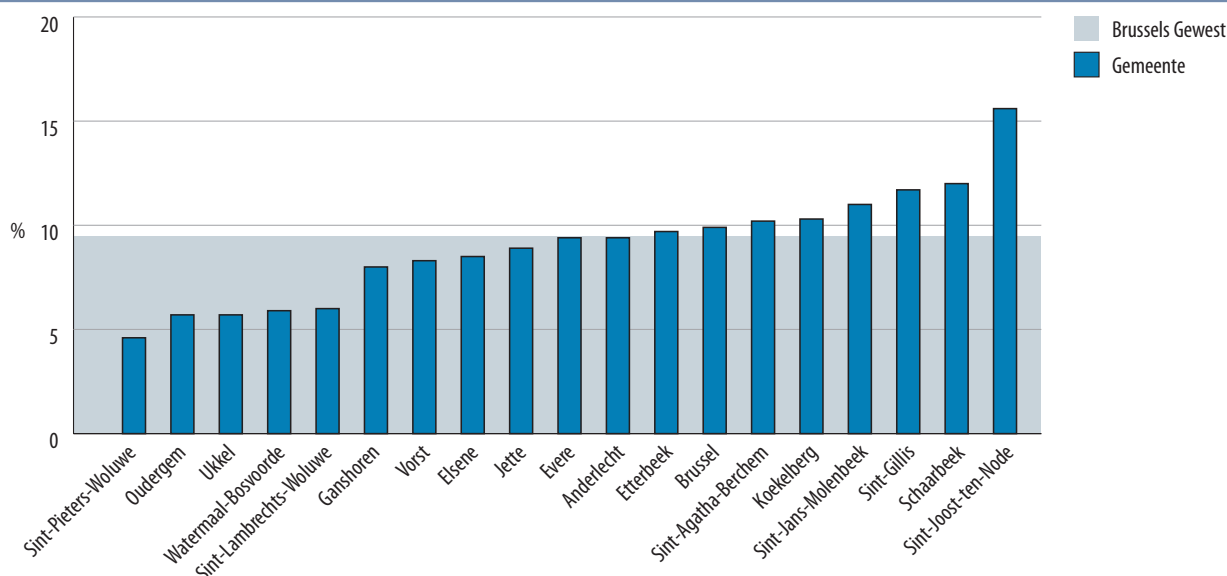
Mediaan inkomen van de aangiften inkomens 2015, aangiften 2016

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Fiscale Statistieken
Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

0 2,5
kilometres

9. Aandeel leerlingen in de eerste graad secundair onderwijs met minstens twee jaar schoolachterstand naar woonplaats, Brussels Gewest, schooljaar 2016-2017

Noot: De nieuwkomers die in een overgangsklas zitten (DASPA voor de Franstalige gemeenschap) worden niet mee opgenomen in deze grafiek. Deze leerlingen hebben meestal wel een belangrijke schoolachterstand.

Bron: Vlaamse Gemeenschap en Communauté française, Etnic ; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

DE EVOLUTIE VAN HET AANTAL PERSONEN MET EEN VERVANGINGSINKOMEN OF BIJSTANDSUITKERING, VOORZICHTIG TE INTERPRETEREN

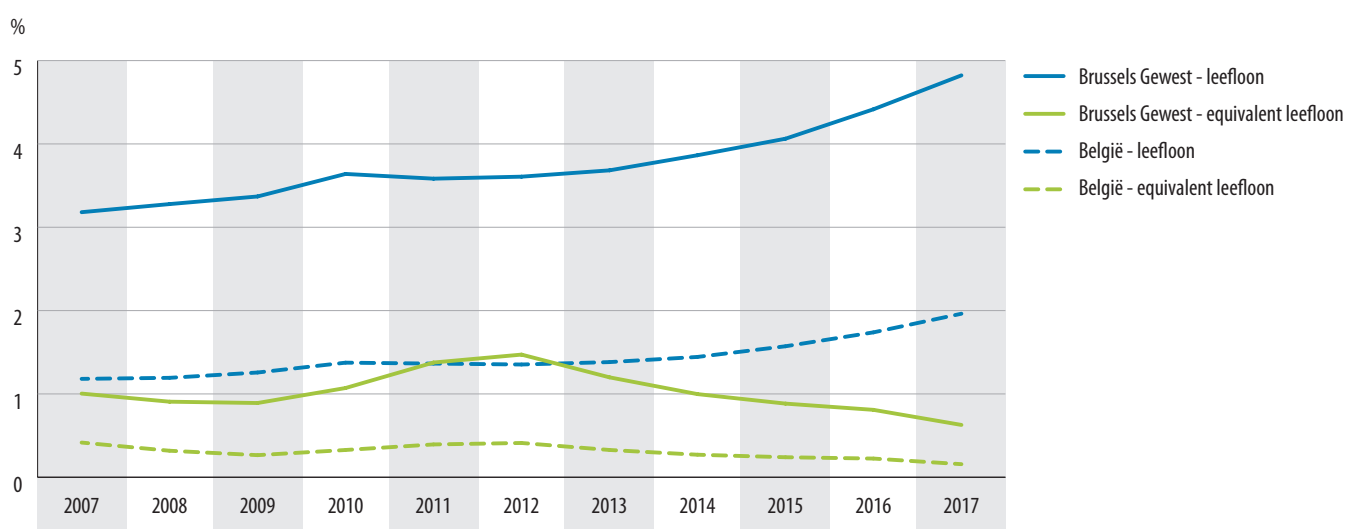
Het is niet evident om de evolutie van de armoede in het Brussels Gewest te meten. Eerst en vooral zijn heel wat armoede-indicatoren, zoals het risico op armoede of sociale uitsluiting, enkel beschikbaar via de EU-SILC enquête. De kleine steekproef voor het Brussels Gewest geeft echter grote betrouwbaarheidsintervallen voor deze berekeningen, wat het meten van evoluties in belangrijke mate beperkt^[1]. Dit is de reden waarom enkel evoluties op basis van administratieve gegevens worden hernomen. Maar hier kunnen er problemen optreden in verband met de interpretatie van de waargenomen evolutie. Zo kunnen er trendbreuken zijn als gevolg van veranderingen in wetgeving (bijvoorbeeld de fiscale wetgeving, rechten op sociale uitkeringen, enz.).

Tussen januari 2016 en januari 2017 bleef het aandeel personen met een uitkering of een vervangingsinkomen stabiel. Wanneer we echter de types uitkeringen/vervangingsinkomens apart

bekijken zijn er wel evoluties merkbaar (en dit sinds 2015): de daling van het aantal personen met een werkloosheids- of inschakelingsuitkering zet verder (-3 % onder de 18-64 jarigen), en in het bijzonder bij de jongeren van 18-24 jaar (-14 %). Parallel met deze daling blijft het aantal personen met een bijstandsuitkering continu stijgen en in het bijzonder het aantal leefloongerechtigden (+9 % in het totaal). Dit vertaalt zich in een stijging van hun aandeel in de bevolking (10). In een tijdspanne van tien jaar (2007-2017) steeg het aantal leefloongerechtigden met 73 % in het Brussels Gewest (11); deze stijgende tendens wordt eveneens op de schaal van België waargenomen.

De daling van het aantal personen met een werkloosheidsuitkering (vanaf 2015) kan enerzijds verklaard worden door een stijging van het aantal werkaanbiedingen of bepaalde tewerkstellingsmaatregelen, maar anderzijds ook door de verstrenging van de toegangsvoorwaarden tot werkloosheids- en inschakelingsuitkeringen (beperking in de tijd van de inschakelingsuitkering, sterkere controle op beschikbaarheid voor de arbeidsmarkt, enz.). De stijging van het aantal leefloongerechtigden wordt eveneens, naast andere factoren, verklaard door de transfer van personen die uitgesloten zijn uit de werkloosheidsuitkering.

10. Evolutie van het aandeel gerechtigden (18-64 jaar) op het (equivalent) leefloon, Brussels Gewest en België, januari 2007-2017

Bron: POD Maatschappelijke Integratie, FOD Economie - Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn

11. Evolutie van het aantal totaal gerechtigden op het (equivalent) leefloon, Brussels Gewest, januari 2007-2017

Brussels Gewest	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Leefloon	21 836	23 036	24 192	26 595	26 881	27 595	28 482	29 949	31 665	34 760	37 860
Equivalent leefloon	6 969	6 308	6 335	7 759	10 219	11 148	9 260	7 805	7 045	6 583	5 169
Totaal	28 805	29 344	30 527	34 354	37 100	38 743	37 742	37 754	38 710	41 343	43 029

Bron: POD Maatschappelijke Integratie

[1] We merken op dat een nieuwe stratificatiemethode van de steekproeftrekking van de EU-SILC enquête in België momenteel wordt toegepast. Deze nieuwe methode zou, vanaf 2019, de betrouwbaarheidsintervallen voor infra-nationale resultaten moeten verkleinen, en dus betrouwbaardere resultaten moeten geven voor het Brussels Gewest.

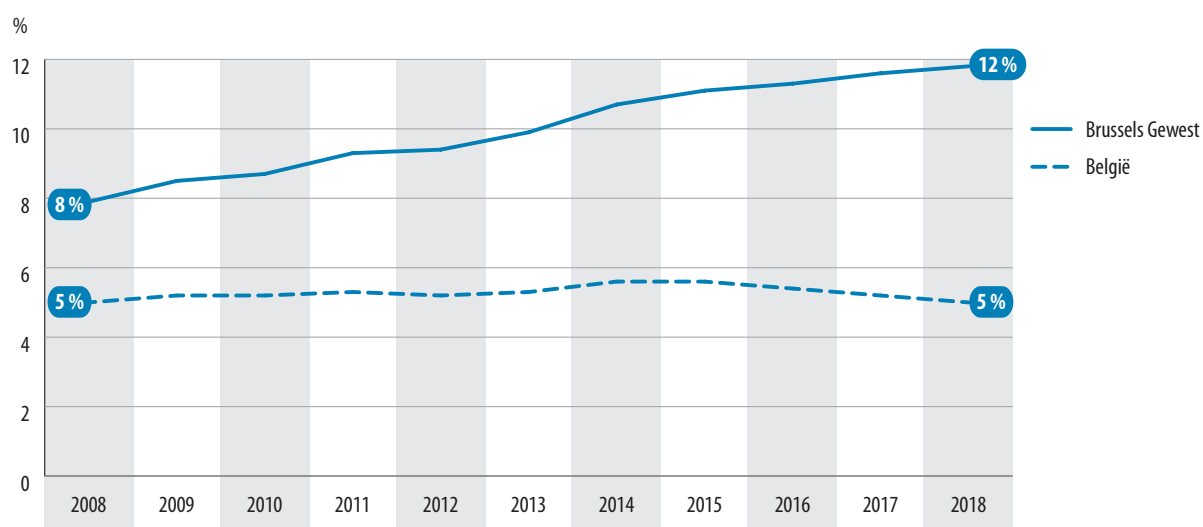
Wat betreft het aantal begunstigden van het equivalent leefloon, wordt de daling van de voorgaande jaren verder gezet tussen 2016 en 2017 (-21 %) en zelfs aan een sneller tempo (10). Voor een stuk is deze daling te wijten aan de transfer van personen onder subsidiaire bescherming van een equivalent leefloon naar een leefloon in 2017. De meer algemene daling van het aantal equivalent leefloongerechtigden, die al jaren aan de gang is, kan grotendeels verklaard worden door nieuwe maatregelen van de federale regering inzake het asiel- en migratiebeleid. Dit zorgde namelijk voor een daling van het aantal asielaanvragers en het aantal vreemdelingen die niet ingeschreven zijn in het bevolkingsregister en die aanspraak zouden kunnen maken op deze financiële steun.

Tot slot blijft het aantal ouderen (65 en ouder) dat recht heeft op een Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO) continu stijgen in het Brussels Gewest tussen 2016 en 2017 (+3 %), hoewel aan een lager tempo dan de voorgaande jaren. In de laatste tien jaar steeg het aandeel ouderen met een IGO van 8 % tot 12 %, terwijl het aandeel op niveau van België wel relatief stabiel bleef (5 %) (12).

We kunnen dus besluiten dat er, in navolging van de voorgaande jaren, in het Brussels Gewest continu een groot aantal personen leeft in een moeilijke situatie. Daarenboven heeft een toenemend aantal personen, omwille van diverse redenen, geen toegang meer tot de sociale zekerheid of bijstand. Het is belangrijk om de sociaaleconomische situatie van alle Brusselaars in kaart te brengen, ook van zij die ver verwijderd zijn van alle vormen van sociale bescherming.

In het kader van een sterke demografische groei en de overdracht van een reeks bevoegdheden van de federale overheid naar de deelstaten, wordt het Brussels Gewest geconfronteerd met belangrijke uitdagingen op het vlak van huisvesting, tewerkstelling, scholing, gezondheid en bijstand aan personen, zoals blijkt uit de indicatoren van deze Welzijnsbarometer.

12. Aandeel gerechtigden op een Inkomensgarantie voor ouderen (IGO) in de bevolking van 65 jaar en meer, België en Brussels Gewest, januari 2008-2018

Bron: Federale Pensioendienst en FOD Economie-Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn